# PROVOCĂRI ISTORICE ŞI GEOGRAFICE ALE TOPONIMIEI

VLAD COJOCARU*

**0.** Ideea acestei cercetări[1] ne-a fost sugerată de o speță mai mult decât interesantă, am crede noi unică, identificată şi ilustrată printr-un document de prof. Stelian Dumistrăcel într-un studiu mai vechi despre entopicele *puț* şi *fântână*. Acesta realizează în studiul *Rolul variabilei geografice: „lacul" de lângă puț* o excelentă analiză a răspândirii în spațiul lingvistic dacoromân a entopicelor de origine latină *puț* şi *fântână* şi ne oferă şi o exemplificare a speței discutate de noi mai jos, şi anume refuzul referentului geografic – de obicei din motive de proprietate, în litigii iscate în această privință – prin negarea toponimului. În documentul analizat de profesorul şi cercetătorul ieşean avem o situație mai provocatoare decât simpla negare vehementă şi totală a toponimului, şi anume o punere în discuție a apelativelor de la baza unor toponime, o analiză semantică a acestora, unică, neatestată de noi în alte surse.

În documentul citat de S. Dumistrăcel, cuprinzând „o hotarnică din 1803, referitoare la moşiile Holboca, Tomeşti şi Cristeşti, ținutul Iaşului", se face trimitere la un alt document mai vechi, de la Duca Vodă, ca punct de sprijin al petentului în încercarea sa de a-şi apăra proprietatea. Pentru claritatea expunerii cazului şi acurateța comentariilor citățm din studiul menționat atât fragmentul din document, cât şi analiza profesorului ieşean:

> „Tradiția utilizării termenului *puț* până în secolul al XVII-lea în cea mai mare parte a Moldovei, reprezentând sudul acestei provincii, se confirmă datorită precizărilor terminologice ce se găsesc într-o hotarnică din 1803, referitoare la moşiile Holboca, Tomeşti şi Cristeşti, ținutul Iaşului. Față de interpretarea, la 1803, de către una din părțile în litigiu, drept *fântână*, a unui reper numit într-un ispisoc de la Duca Vodă, din 1671, *puțul lui Ionaşcu Roşchilă*, se simte nevoia să se precizeze sensul apelativului *fântână* ('izvor amenajat'), semnificația unui toponim format de la acesta şi diferențele față de *puț*, *izvor* şi *şipot*: «precum în urma acelui ispisoc să vede că s-au făcut multe

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide" al Academiei Române, str. Th. Codrescu, nr. 2, Iaşi, România.

[1] Care a fost prezentată într-o primă variantă sub forma unei comunicări susținute la cel de-al IV-lea Simpozion național „Toponimia între istorie, geografie şi lingvistică", Iaşi, 4 mai 2017.

ALIL, t. LVII, 2017, Bucureşti, p. 185–193

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

> fântâni de la care au luat numire şi valea, numindu-se Valea Fântânelilor, căci fântână este aceea care curge apă din trânsa, iar care este adâncă şi să scoate apă cu cârligul să numeşte puţ, iar care este fără ghizdele sau fără budăi să numeşte izvor, cum şi care este din costişă să numeşte şipot» (URICARIUL, XXV, p. 255; cf. şi 252). Chiar dacă confuzia se făcea intenţionat, este de presupus că la 1803 *puţ* avea altă situaţie în vocabularul curent din această zonă (faţă de anul 1671), pentru ca o astfel de substituire să aibă o minimă acoperire, contestată în spiritul tradiţiei: «de la fântână [hotarul] merge drept pe vale la puţul lui Ionaşc[u] Roşchilă, pre care puţ dumnealui vornicul vra să-l numească fântână, care de-ar fi fost fântână ar fi numit-o şi ispisocul fântână, iară nu puţ, care puţ niciodată nu se poate numi fântână fiind adânc, şi este vederat precum îl adivereşte ispisocul, căci când în ispisoc ar fi zis amândurora fântâni ar fi fost pripus că au fost puţuri şi le-au zis fântâni; dar de vreme ce ispisocul face deosăbire zicând întâi fântână şi apoi puţ, nu mai rămâne nici un prepus» (p. 256; cf. 258: «drumul... în loc să meargă la fântâna lui Mihai, merge la puţul lui Roşchilă, care are deosebire»)" (Dumistrăcel 1983–1984: 156–157).

Este adevărat că respectiva contestaţie se făcea în numele unei tradiţii – am adăuga şi în numele dorinţei proprietarului de a păstra nealterate reperele hotarnice străvechi, din nevoia de a-şi apăra integritatea proprietăţii. Se alegeau, pe cât se putea, semnele statornice, cum consemnează acelaşi document la pagina 258, printre acestea numărându-se şi toponimele.

Înainte să ilustrăm cu alte exemple extrase din documente situaţia în care un litigiu de proprietate se încearcă a fi rezolvat printr-o dispută terminologică, reamintim şi comentariul cercetătorului studiului citat mai sus la speţa relevată în acest document:

> „… aria nordică a inovat, *fântână* căpătând aici sensul 'puits, Brunnen'. Raporturile dintre *fântână*, pandaco-românesc, şi *puţ* aduc, astfel, aspectul semantic în discuţia asupra elementelor (lexicale) de origine latină distribuite complementar pe teritoriul dacoromânesc, deschisă de Sextil Puşcariu pornind de la *varză – curechi* şi *rinichi – rărunchi*" (Dumistrăcel 1983–1984: 157).

**1.** *Wörter und Sachen* este o orientare lingvistico-etnografică ce propune studierea simultană a cuvintelor şi a obiectelor desemnate (Coşeriu 1994: 51). În toponimie obiectele desemnate negrupându-se în clase (raportul de desemnare trimiţând la obiecte individuale), denumirile par mai legate de *res* decât de *verba*, adică mai curând de realităţi concrete, individuale, decât de utilizarea cuvintelor într-un sistem. Dar uneori materialul lingvistic (toponimic), adică atestările te obligă să găseşti mai degrabă o soluţie în sistemul lingvistic decât în *realia*, în lumea desemnatelor geografico-istorice. Aici apare în prim-plan calitatea de lingvist a toponomastului.

**2.** Vom trece în revistă câteva provocări istorice şi geografice puse în calea toponimiei, cu rezolvări care necesită şi expertiza lingvistică, pe lângă recurgerea la informaţiile istorice şi geografice.

**2.1.** Dintre provocările geografice consemnăm câteva. Muntele *Suhardul Mare* din masivul Suhard nu este cel mai înalt din masivul menţionat, aşa cum

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

ne-am aştepta, ținând cont şi de alte vârfuri ale masivului, Vârful Omului sau Țibăul. Pe de altă parte, chiar judecând lucrurile doar în cadrul câmpului toponimic, *Suhardul Mic* sau *Suhărzelul* din acelaşi masiv nu este mai mic decât cel mare – în unele hărți, ultimul munte este notat cu trei cote corespunzând celor trei vârfuri care alcătuiesc Suhardul Mare, respectiv 1297m, 1326m şi 1425m, cu numele respectiv fiind desemnat cel din mijloc (Popescu-Argeşel 1983). Interpretând *ad litteram* informația geografică, Suhardul Mic, înalt de 1403m, trebuie să fie mai mic, după cum ar indica denumirea, decât Suhardul Mare, înalt de 1326m.

O altă problemă inițial geografică ne-o pune hidronimul *Sunători*, desemnând un afluent drept al Bistriței, lângă Vatra Dornei. Acelaşi nume desemnează, după informația dată de geografi, şi nişte chei pe pârâul omonim, alături de un munte de la obârşia sa, adăugând noi şi un sat la gura pârâului (TTRM, $I_2$, 1130/2). Conform informației geografice, albia pârâului în pantă accelerată are repezişuri şi cascade care fac ca acesta să aibă o curgere zgomotoasă; zgomotul produs de apă se aude până la o distanță de 0,5 Km (Tudose 2012: 305). Primul semn de întrebare apare dacă judecăm forma numelui care desemnează cheile şi pe care ne-o oferă sursa geografică, şi anume *Cheile Sunătoriului*: dacă motivația numelui ar fi dată de cascadele aflate în număr mai mare pe pârâu – adică o „pluralitate" de obiecte geografice desemnate – ne-am aştepta la o formă de tipul **Cheile Sunătorilor*, fără a mai comenta şi forma desinenței de plural.

Continuând cu dilemele geografice, putem trimite şi la paradoxul, dintr-o perspectivă pancronică, discutat şi explicat anterior, referitor la faptul că actualul pârâu Sagna de lângă Roman se varsă în fostul pârâu Sagna, la confluența cărora se află fostul şi actualul sat omonim (Cojocaru 2015: 76–78).

În sfârşit, dacă în loc de forma aşteptată *Dealul Schitului* ne este oferită forma *Dealul cu Schitul*, această aparentă schimbare a centrului de greutate al câmpului nu ridică o problemă în planul geografic – ce a fost mai întâi, dealul sau schitul? –, ci în cel denominativ: evident că mai întâi a fost, probabil, dealul, dar primul numit a fost schitul, în raport cu care este identificat şi dealul.

**2.2.** Nici provocările ridicate de sursele istorice nu lipsesc, ele coexistând, de fapt, cu cele geografice. Astfel, mahalaua târgului Siret, numită *Siretul Vechi*, nu este veche, denumirea fiind atestată târziu, la sfârşitul secolului al XVIII-lea. S-ar putea ridica problema dacă ea reprezintă acea parte a unui oraş actual numită *Alte Stadt*, centrul vechi, luând în considerare realitatea geografică a unor porțiuni de cursuri vechi, părăsite ale râului Siret, pe de o parte, ca şi poziția geografică a mahalalei în discuție, şi anume în partea estică a târgului, spre râul Siret. Păstrând perspectiva diacronică, putem reformula aici din punct de vedere istoric problema Sagnei actuale care este diferită de Sagna din trecut.

Judecând iarăşi numai din punct de vedere istoric apariția atestărilor pentru satul Sasca din comuna Cornul Luncii, județul Suceava (TTRM, $I_2$, 1023/1-2), am fi puşi în situația paradoxală de a imagina o relație directă între o *Sasca Mică* şi *Sasca*

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

*Veche*, prima desprinzându-se la 1887 din *Sasca*, devenită *Sasca Veche* din 1892. Este drept că în acelaşi an, 1887, apare pentru prima oară şi varianta denominativă normală *Sasca Mare* pentru ultima, variantă care se va impune în sursele administrative ulterioare începând abia din 1904, astfel încât la 1925 se creează aparenţa că satul *Sasca Mare* intră în relaţie directă cu o *Sasca Nouă* care se desprinde din acesta. Pe scurt, cronologia atestărilor ar putea sugera faptul că la 1887 Sasca *Mică* este numită astfel, pentru că nu este *Veche*, iar la 1925 Sasca *Nouă* este numită astfel, pentru că nu este *Mare*. Pentru a completa tabloul confuz schiţat până aici, atestările ne mai oferă şi varianta normală *Săscuţa* pentru *Sasca Mică*, dar şi cea redundantă *Săscuţa Mică*. Explicaţia fenomenului constă în aceea că probabil cele două variante sinonimice *Sasca Veche* şi *Sasca Mare* au coexistat mereu din momentul apariţiei lor motivate de desprinderea unei părţi sub un nou nume, *Sasca Mică*, doar hazardul atestării lor alternative în sursele administrative provocând impresia de confuzie denominativă.

O provocare istorică în limitele normalului ar fi lupta istoricilor cu locurile nenumite încă. Dăm doar un exemplu din seria lungă a unor astfel de cazuri: popa Ioil primeşte în anul 1434 „o pustie, la Cârligătură, unde este fântâna de lângă Balosin, peste Diba” pentru a-şi întemeia o mănăstire (DRH, A, I, 183). Avem aici o cascadă de locuri fără nume, într-o încercare de identificare prin raportare reciprocă a cel puţin trei referenţi geografici:

– „[unde este/a fost] Balosin” – o posibilă aşezare care aşteaptă să fie denumită. Editorii documentului nu identifică nici un sat **Balosineşti* apărut, eventual ulterior, în această zonă;

– „fântâna de lângă Balosin” – o posibilă viitoare Fântână (de lângă/a) Balosineşti(lor);

– „o pustie” – care este în căutare de un nou reper pentru a fi identificată;

– „o mănăstire” – posibila *Biserică/Mănăstire a lui Ioil.

**2.3.** O speţă a provocărilor istorice care face trecerea spre planul toponimic, plan în care vor putea fi explicate toate paradoxurile aparente extrase din sursele geografice şi istorice, este încercarea de refuzare a referentului geografic prin negarea numelui, categorie adusă în discuţie la începutul acestor rânduri.

Am relevat existenţa acestei speţe încă din 2005 (Cojocaru 2005: 34–35). Adăugăm aici câteva noi exemple care ilustrează sugestiv şi o anumită dinamică din cadrul unui câmp toponimic, şi anume extinderea câmpurilor toponimice prin atragerea de referenţi geografici noi şi prin crearea de noi categorii toponimice prin procesele deja cunoscute, de polarizare, diferenţiere, extensie sau restricţie (v. Moldovanu 2010: 16–20).

Astfel, pe la 1637 se hotărăşte siliştea Avrămeştilor de lângă Târgul Frumos, silişte din care vornicul Neaniul vrea să desprindă pentru el o parte *numită Prigorenii* „de dzice [vornicul] c-au fostu *sat*, noi aşa ştim [...] că sat *n-au fostu*, ce au fostu *nişte prisăci* de târgu a moşilor noştri [...] şi iaste *red*<iu>, **acel red să cheamă *Prigorenei***, iar *alt sat n-au fost*” (DRH, A, XXIV, 99 <ante 1637>).

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

Se distinge clar încercarea de a refuza realitatea referentului geografic nou circumscris prin nume, anume Prigorenii ca parte ce se vrea răpită din Avrămeşti, prin negarea noii denumiri. Este o negare graduală a numelui cu intenţia de a nega referentul geografic: toponimul *Prigoreni* este confirmat ca nume, dar calitatea sa se vrea a fi alta – nu este *sat*, ci desemnează doar nişte *priseci* sau un *rediu*, de fapt nişte *priseci într-un rediu*. Suficient pentru scopul propus, deoarece obiectul principal al litigiului era *oiconimul*, implicit *satul*.

Acelaşi reflex de identificare a toponimului nou creat cu obiectul geografic circumscris prin acesta provoacă într-un document de la 1765 chiar modificarea unei hotarnice vechi pentru a face faţă noii situaţii. De această dată strategia este diferită, şi anume cei care vor să împiedice ruperea unei părţi din proprietatea lor sub un nou nume nu recurg la negarea noii denumiri, ci modifică vechea hotarnică incluzând şi noul toponim printre reperele hotarnice care circumscriu legal proprietatea în litigiu. Proprietarul în cauză este Mănăstirea Probota, cu moşiile Mircenii şi Nănăşeştii, la care se adaugă în acel an 1765 şi *Poiana Turbată din susul mănăstirii*, poiană la care aveau pretenţie „unii din ţărani şi anume *cu gura lor zicându* că moşia Nănăşeştii *să numeşti Turbata* şi cum că-i a lor” (DRA, II, 394). Din acel an, prin confiscarea noului toponim în favoarea sa, Mănăstirea Probota va avea act de proprietate pentru moşiile *Mircenii şi Nănăşeştii şi cu Poiana Turbată*.

O ultimă ilustrare a acestei categorii, deşi fără exprimarea dorinţei de a nega existenţa numelui sau de a-l confisca în favoarea lor, am găsit-o în jalba sătenilor din Poiana Lungă *ot* Botoşani, care se plâng de împresurare, eveniment considerat extrem de grav pentru comunitatea lor, pentru că „locul unde se află ei ar fi tot codri, iar de hrană n-ar fi având”. În litigiul adus în discuţie se invocă aceeaşi intruziune a noului nume în arealul lor, care, prin circumscrierea unui nou referent geografic, periclitează vechiul obiect geografic desemnat de primul toponim: „cu împresurare stăpânindu-să de mănăstirea Pobrata *cu nume de* Potropopeni”. În plus, există şi aici o încercare de a pune sub semnul întrebării calitatea numelui, negându-l cel puţin parţial: acea mănăstire „toată hrana lor şi fînaţul făce pe ace moşie Potropopeni, *nefiind sat pe dânsa*” (DRA, II, 545, an 1787).

**3.1.** Trecând de la provocările geografice şi istorice spre planul toponimic, vom putea încerca o explicaţie a acestora din perspectiva lingvistului sau cel puţin a toponomastului. Am putea releva, pentru început, obscurizarea relaţiei referenţiale, a raportului de desemnare originar prin evoluţia formală a cuvântului. De exemplu, forma actuală a toponimului *Sârca*, oiconim şi hidronim, nu mai evocă nimic din relaţia etimologică, toponimul evoluând de la forma *Serbskoj Dolina* „Valea Sârbului” atestată în DRH, A, I, 19 (a. 1401, fals parţial din 1411), prin forma *Sirbca* la cea actuală. Aceeaşi pierdere a semnificaţiei iniţiale a apelativelor de la baza toponimului se întâmplă în cazul în care acesta are o origine străină. Astfel, sintagma *Piscul Sohodolului* dintr-un document de la 1533, păstrat într-o traducere românească de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, conţinând hotarul

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

satului Petreşti de pe Zeletin (DIR, A, XVI-I, 351), nu poate fi considerată oximoronică decât, cel mult, la nivelul metalimbajului, pentru că relaţia dintre rom. *pisc* şi v.ucr. *Dol*[ina] „vale" este anulată de obscurizarea sintagmei v.ucr. *Sohodol* „Valea Seacă".

Facem observaţia, totuşi, că această relaţie anulată – sau mai exact inactivă – din motivul arătat mai sus, din toponimul *Piscul* alias *Dealul Sohodolului* *„Dealul Văii Seci" există, este drept inversată, şi este funcţională în sintagma *Valea Dealul Codrului* (Dofteana-Bacău, v. Cojocaru 2005: 25 ş.u.), într-o microzonă în care două nuclee toponimice, desemnând o zonă de *câmp* şi o alta de pădure sau *codru*, au dezvoltat câmpuri ample, incluzând diverşi referenţi geografici caracteristici zonelor, inclusiv văi identificate prin raportare la un deal deja numit. Viabilitatea hidronimului citat aici este confirmată de o variantă sinonimică a sa, care constituie, în fond, o glosare a acestuia: *Pârâul la Dealul Codrului*.

Alte exemple din categoria toponimelor româneşti de origine străină care pot provoca la nivelul metalimbajului comentarii similare celor de mai sus pot fi *Suha Seacă* şi *Suşiţa* [astăzi *Şuşiţa*] *Seacă*, fals tautologice – în toponimia românească nu credem că au fost atestate denumiri de tipul *Valea Seacă cu Apă sau *Valea Seacă fără Apă, adică tocmai Suha Seacă – *Suhurluiul cu Apă* şi *Suhurluiul Sec* din Covurlui (MDG, I, 294/2), unde baza lexicală v.turc. are acelaşi sens ca slv. *Suchu* (v. Moldovanu 2007–2008: 23).

În cazul unui dublet toponimic, rom. *Valea Întunecoasă* vs magh. *Sötétpatak*, sat al comunei Lunca de Jos, judeţul Harghita (TTRM, $I_2$, 1266/1), s-ar putea face o precizare a direcţiei de traducere ţinând seama de sensul entopicului maghiar *sötét* „întunecos" şi de faptul că în română forma obişnuită a toponimului în aceste situaţii este *Valea Neagră* (cf. Filipeşti – Bacău).

Obscurizarea relaţiei referenţiale poate avea loc şi în cazul toponimelor româneşti, nu numai în cazul celor de origine străină, slavă, maghiară etc. păstrate în limba română. În acest caz se poate produce o reetimologizare sau etimologie populară. *Sângeroasa*, afluent stâng al Bistricioarei la satul Tulgheş – Harghita, constituie obiectul unor reinterpretări care se îndepărtează de la explicaţia originară simplă, vale cu sângeri, adică *Cornus sanguinea*. Nu se poate aplica în acest caz conceptul, propus şi definit de Dragoş Moldovanu, de *resemantizare*, în anumite condiţii, a apelativelor de la baza toponimelor (Moldovanu 1985: 23–32), pentru că această reinterpretare nu pleacă de la caracteristici ale obiectului geografic denumit, ci reprezentă doar o reinterpretare a bazei apelativice a numelui (*sânge*/*sângeros* în loc de *sângeri*).

Revenind la categoria toponimelor de origine străină, etimologia populară sau atracţia paronimică, uneori parţială – adică afectând numai un component al sintagmei toponimice –, a condus la rescrierea relaţiei referenţiale originare în cazul toponimului românesc de origine maghiară *Sucmezăul* (fost sat din comuna Corbeasca – Bacău), din magh. *szük* „îngust" şi *mezö „*câmp", denumind un teren agricol îngust, situat între râul Siret şi Dealul Mare. La 1829 este atestată forma

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

hibridă „româno-maghiară” *Supt Mezeul* (TTRM, $I_2$, 1128/2), o tentativă de a resuscita, măcar parțial, o relație referențială pierdută prin trecerea toponimului dintr-o limbă în alta.

**3.2.** Dacă nu o obscurizare, cel puțin o alterare a relației referențiale primare are loc în anumite cazuri, ca urmare a dinamicii câmpurilor toponimice. Astfel, în acelaşi masiv Suhard menționat mai sus, două pâraie, *Suhărzelul Mare* şi *Mic*, nu izvorăsc de sub muntele omonim *Suhărzelul*, aşa cum ne-am aştepta, ci de sub vârful Fărăoanele, situat la NV de acesta. Legătura etimologică evidentă dintre toponimele menționate este o dovadă că suntem în prezența unei restricții a desemnatului inițial, în ceea ce priveşte oronimul *Suhărzelul*. O dovadă în plus este şi faptul că oronimul Fărăoanele se interpune astăzi, geografic vorbind, între oronimele *Suhardul* şi *Suhărzelul*, creându-se în consecință un câmp toponimic discontinuu, care este secundar în raport cu cel inițial dezvoltat fără îndoială de o manieră compactă, contiguă. Se mai impune o remarcă în plus referitoare la cele două sintagme hidronimice: suntem în prezența şi a unui fenomen de suspendare a funcției sau valorii diminutivale a sufixului *-el* din toponimul de bază al celor două sintagme, în acest mod evitându-se interpretarea oximoronică, respectiv tautologică a formelor *Suhărzelul Mare*, respectiv *Suhărzelul Mic*.

Tot o alterare a raporturilor de desemnare, însoțită de o disoluție aparentă a câmpului toponimic, a avut loc în cazul a două pâraie cvasiomonime, *Diaca*, afluent al Bistriței Aurii, şi *Dieciu*, afluent al Coşnei din bazinul Dornei (aceasta din urmă afluent al Bistriței). Nu suntem aici în prezența unei diferențieri formale pentru evitarea omonimiei, ci a refacerii formei de singular a numelui după pluralul *Dieci* prezent în numele obcinei – *Obcina Diecilor*/*Şaua Diecilor* – de sub care izvorăsc cele două pâraie. Forma *Diaca* este cerută de forma feminină a entopicului *vale*.

O combinare a explicației geografice cu una lingvistică este necesară şi în cazul prezentat mai sus, cel al toponimului *Siretul Vechi*, denumind o mahala a târgului Siret, numită şi Sasca, pentru că este situată pe dealul Sasca, oronim care a sugerat şi o relație etimologică cu voievodul Sas din secolul al XIV-lea. Locul său în ierarhia câmpului toponimic pare a fi într-o secțiune subordonată oiconimului Siret, atestarea târzie (TTRM, $I_2$, 1068/2, a. 1785) explicându-se prin aceea că necesitatea denumirii a apărut, probabil, în momentul extinderii târgului dincolo de limitele sale istorice. Ipoteza originii denumirii de la un eventual curs vechi al râului Siret, din apropierea mahalalei atestate cu acest nume la sfârşitul secolului al XVIII-lea, nu se susține nici geografic, locul fiind situat pe o înălțime, şi nici istoric, în lipsa atestărilor unui *Siret Vechi în zonă, aşa cum apare de altfel în alte părți ale lungului său curs (Paşcani, Tecuci etc).

Am putea înscrie în categoria cazurilor de alterare a relației referențiale primare şi acela în care această alterare se produce printr-o relație strict între nume. Astfel satul *Văleni* din Neamț este situat pe *Pârâul Vălenilor*, afluent drept al Moldovei. Am avea, aşadar, un hidronim motivat prin numele satului: Pârâul Vălenilor este pârâul care trece prin satul numit Văleni. Însă pârâul este numit şi *Valea Mare* sau *Moreanca* şi *Pârâul*

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

*Morenilor*, fapt care rescrie relația dintre hidronim şi oiconim: în mod firesc, punctul de plecare este *Valea Mare* sau **Valea Moreanca/Moreni*, pârâul, locuitorii de pe aceasta numindu-se *Văleni*, adică „cei de pe vale". Pentru a plasa corect în această ecuație varianta denominativă *Pârâul Vălenilor*, trebuie luat în considerare statutul entopicului *pârâu* în sintagma hidronimică: în cazul discutat, acesta nu a făcut parte din sintagma hidronimică în calitate de substituent al entopicului *vale – Valea Mare* vs **Pârâul Mare* –, ci doar ca posibil constituent într-o expansiune a sintagmei inițiale, sub forma **Pârâul Valea Mare*. În sintagma sinonimică, *Pârâul Moreni/Moreanca*, faptul că varianta denominativă incluzând entopicul *vale* nu este atestată direct nu schimbă datele problemei, ea fiind presupusă de forma oiconimului. Motivarea celor două hidronime sinonime o găsim în MDG, IV, 389/3–390/1: „cursul acestuia [= al pârâului Moreanca] fiind *repede*, şi-a săpat o albie *adâncă*. Pe el sunt *mori*". O ipostază absolută a concurenței denominative reprezentate de patrionimul devenit oiconim chiar şi asupra hidronimului din care acesta din urmă provine este oferită de acelaşi MDG, V, 731/3: satul Văleni din comuna Viltoteşti, județul Fălciu este „aşezat pe *valea Văleni* între dealurile Dumbrava Mare şi Comoara, pe unde trece şi pârâul *Făgădău*l". Pentru denominatori nu a mai avut relevanță numele inițial al pârâului. Aceasta reprezintă, de fapt, o tendință de refacere la nivelul câmpului toponimic a unității elementelor geografice presupuse a sta la baza câmpului: satul şi pârâul.

**4.** Problema fragmentării câmpurilor toponimice şi a intersectării acestora a fost deja atinsă în comentariile de mai sus, în analiza câmpului *Suhardul*. Şi acest proces conduce la o alterare, cel puțin, a relației referențiale inițiale, dacă nu chiar la obscurizarea acesteia. Astfel, în aceeaşi zonă a masivului Suhard găsim un sat denumit *Valea Bancului*, care este situat pe râul Coşna, şi nu pe un presupus *Valea Bancului, după cum ne-ar sugera numele aşezării. În zona apropiată nu am aflat nici o apă cu acest nume, doar în amonte de acest sat un afluent al Coşnei se numeşte *Băncuşorul*. Acest hidronim cu formă diminutivală nu clarifică lucrurile, dimpotrivă, ne obligă să găsim acel hidronim în forma de bază, de la care s-a format prin diferențiere hidronimul *Băncuşorul*. Nu există în prezent un hidronim *Bancul* care să justifice forma diminutivală a celuilalt hidronim, dar există muntele *Bancu* (1283 m), între râul Coşna şi afluentul său Băncuşorul, la NV de satul Valea Bancului. Însă nu se poate stabili o relație directă între hidronimul *Băncuşorul şi* oronimul *Bancul* (v. Moldovanu 2014: XII). Luând în considerare aceasta, ca şi faptul că acum oiconimul Valea Bancului are o poziție excentrică, în afara câmpului său, nu putem decât să presupunem că cel puțin cursul inferior al râului Coşna s-a numit *Bancul*. În felul acesta se reface şi unitatea câmpului toponimic, incluzând componentele discutate mai sus: două hidronime, un oiconim şi un oronim, desemnând obiecte geografice aflate inițial în raport de contiguitate relativă.

Rezolvarea adecvată a tipurilor de cazuri ilustrate mai sus are şanse mai mari de a fi atinsă numai prin considerarea şi utilizarea critică a tuturor factorilor implicați, şi anume a celor istorici, geografici şi lingvistici.

BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)

## BIBLIOGRAFIE

Cojocaru 2015 = Vlad Cojocaru, ***Micul dicţionar toponimic al Moldovei, structural şi etimologic*** *şi cerinţele teoriei câmpurilor toponimice*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", LV, p. 73–79.

Coşeriu 1994 = Eugen Coşeriu, *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică* (editori Silviu Berejan şi Stelian Dumistrăcel), Chişinău, Editura „Ştiinţa".

DIR, A = *Documente privind istoria României*, A. *Moldova*, Bucureşti, 1951−1957.

DRA, II = *Documente privind relaţiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II. *Moldova*, Bucureşti, Editura Academiei, 1961−1966.

DRH, A = *Documenta Romaniae Historica.* A. *Moldova*, I−XXVII, Bucureşti, 1975−2006.

Dumistrăcel 1983–1984 = Stelian Dumistrăcel, *Rolul variabilei geografice: „lacul" de lângă puţ*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", XXIX, A. Lingvistică, p. 139–174.

MDG = *Marele dicţionar geografic al României*, I–V, Bucureşti, Stab. Grafic „J.V. Socec", 1898–1902.

MDTM = *Mic dicţionar toponimic al Moldovei, structural şi etimologic*, partea 1, *Toponime personale* (autori Daniela Butnaru, Dinu Moscal, Ana-Maria Prisacaru, Vlad Cojocaru, coord. prof.univ.dr. Dragoş Moldovanu), Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2014.

Moldovanu 1985 = Dragoş Moldovanu, *Un fenomen ignorat în anchetele dialectale: resemantizarea toponimelor*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", XXX, A. Lingvistică, p. 23–32.

Moldovanu 2007–2008 = Dragoş Moldovanu, *Hidronime de origine veche turcică în sudul Moldovei*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", XVII–XVIII, p. 7–26.

Moldovanu 2014 = Dragoş Moldovanu, *Introducere* la MDTM, p. VII–XVIII.

Popescu-Argeşel 1983 = I. Popescu-Argeşel, *Masivul Suhard. Ghid turistic*, Colecţia „Munţii noştri", Bucureşti, Editura Sport-Turism.

TTRM, $I_{1-2}$ = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoş Moldovanu), $I_{1-2}$, *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale (1772–1988)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1991–1992.

Tudose 2012 = Dumitru Tudose, *Munţii Bistriţei. Toponimie*, Iaşi, Editura PIM.

URICARIUL = Th. Codrescu, *Uricariul*$^2$, I–XXV, Iaşi, 1871–1895.

## HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL CHALLENGES FOR TOPONYMY

ABSTRACT

Beside the challenges coming from history and geography, the idea of these lines was suggested by the study *Rolul variabilei geografice:„lacul"de lângă puţ*, written in 1983–1984 by Stelian Dumistrăcel, where the linguist from Iaşi makes a semantic analysis of the terms *fântână* and *puţ*, surprisingly illustrated also by a document from 1803. In the same document we found support for an older concept we proposed two decades ago, that is the denial of the toponym in order to reject the geographical object. We also discuss the possible alteration of the denominative function in toponymy, fragmented toponymic fields and reconstruction of the initially homogeneous, unitary fields, all these phenomena being the expression of the dynamics of such structures.

**Keywords**: *denial of a toponym*, *toponymic fields alteration*, *denominative function*, *fragmented fields*, *geographical challenges*.

**BDD-A30141 © 2017 Editura Academiei**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:48:17 UTC)**